

злочинність діяння, питання відповідальності за злочини проти виб. прав гр-н, проти безпеки в-ва, вчинювані у сфері служб. діяльності та профес. діяльності, пов'язані з наданням публ. послуг, злочини проти правосуддя, крим.-прав. охорона порядку управління.

Є автором (співавт.) понад 220 наук. робіт, серед яких 6 моногр.: «Кримінальна відповідальність за заподіяння тілесних ушкоджень працівникові правоохоронного органу» (1995); «Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності» (2004); «Кримінальна відповідальність за порушення виборчих і референдних прав» (у співавт., 2008); «Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту» (2011); «Злочини проти безпеки виробництва» (2012); «Корупційні злочини» (2016); підручники (із Загал. та Особл. частин крим. права, правознавства), наук. коментарі до КК, навч. посібники та ін. роботи.

Підготував 12 канд. юрид. наук.

В. І. Тютюгін.

ОСНОВИ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА СОЮЗУ РСР І РЕСПУБЛІК 1991 – нормат.-прав. акт, прийнятий ВР СРСР 02.07.1991.

У відповід. постанові передбачалося, що Основи вводяться в дію з 01.07.1992, крім статей про смертну кару, які суттєво звужували обсяг застосування цієї виняткової міри покарання, що мали вступити в дію з моменту опублікування Основ. Президенту СРСР було доручено у 6-місяч. строк внести до ВР СРСР пропозиції про порядок реалізації положень цього прав. акта, не передбачених чинним крим. зак-вом,

у т. ч. пропозиції про порядок приведення заходів покарання, призначених особам, засудженим до 01.07.1992 відповідно до положень Основ.

Основи склалися з 8-ми розділів, які містили 71 ст. Зокрема, у розд. I «Кримінальний закон», визначалися:

– завдання рад. крим. зак-ва, які полягали в охороні особи, її прав і свобод, власності, природ. середовища, сусп. і держ. інтересів і всього правопорядку від злочин. посягань, а також у сприянні охорони миру і безпеки людства. Крим. зак-во сприяє запобіганню злочинів, вихованню гр-н у дусі дотримання Конституції СРСР, конституцій республік і рад. законів (ст. 1);

– принципи крим. зак-ва, за якими: крим. зак-во ґрунтується на принципах законності, рівності гр-н перед законом, невідворотності відповідальності, особистої і винної відповідальності, справедливості, демократизму і гуманізму;

особа, яка вчинила злочин, підлягає крим. відповідальності незалежно від походження, соціал., посадового і майнового стану, расової та нац. приналежності, політ. переконань, статі, освіти, мови, ставлення до релігії, роду і характеру занять, місця проживання та ін. обставин;

ніхто не може бути визнаний винним у вчиненні злочину і підданий крим. покаранню інакше як за вироком суду й відповідно до закону;

ніхто не може двічі нести крим. відповідальність за один і той самий злочин (ст. 2).

До розд. II «Злочини» увійшли статті, які визначали, що:

– підставою крим. відповідальності є вчинення діяння, яке містить всі ознаки складу злочину, передбаченого крим. законом (ст. 7);

– злочином визнається вчинене винно суспільно небезпеч. діяння (дія або бездіяльність), заборонене крим. законом під загрозою покарання;

– не є злочином дія або бездіяльність, які хоча формально і містять ознаки будь-якого діяння, передбаченого крим. законом, але в силу малозначності не представляють сусп. небезпеки (ст. 8);

– злочини залежно від характеру і ступеня сусп. небезпеки поділяються на такі, що не становлять великої сусп. небезпеки, менш тяжкі, тяжкі, а також особливо тяжкі, до яких належать умисні, за які законом передбачено покарання у вигляді позбавл. волі на строк понад 10 років або смертна кара (ст. 9);

– винною у злочині може бути визнана лише особа, яка вчинила суспільно небезпеч. діяння навмисно або з неосторожності (ст. 10);

– вік особи, з якого настає крим. відповідальність, встановлюється крим. кодексами республік, але він не може бути нижче 14-ти років (ст. 13).

Розд. III «Обставини, що виключають злочинність діяння» до таких обставин було віднесено: необхідну оборону (ст. 24); затримання особи, яка вчинила злочин (ст. 25); крайню необхідність (ст. 26); виправданий профес. і госп. ризик (ст. 27).

У розд. IV «Покарання» визначалося, що:

– покаранням є міра примусу, що застосовується від імені д-ви за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбачених законом позбавл. або обмеж. прав і сво-

бод засудженого з метою виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів та не має на меті заподіяння фіз. страждань або приниження людської гідності (ст. 28);

– до осіб, які вчинили злочини, застосовуються: штраф; позбавл. права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю; випр. роботи; обмеж. волі; арешт; позбавл. волі; крім осн. покарань до осіб, які вчинили злочини, можуть застосовуватися такі дод. покарання, як позбавл. військ. або спец. звання та конфіскація майна (ст. 29);

– у вигляді виключного покарання допускається застосування смертної кари – розстрілу – за держ. зраду, умисне вбивство при обтяжуючих обставинах, згвалтування малолітньої при обтяжуючих обставинах, викрадення дитини, що спричинило особливо тяжкі наслідки, а також за особливо тяжкі злочини проти миру і безпеки людства; смертна кара не може бути застосована до осіб, які вчинили злочини у віці до 18-ти років, і до жінок (ст. 40).

У розд. V «Призначення покарання» визначалися заг. засади призначення покарання, за якими:

– суд призначає покарання в межах, встановлених статтею закону, яка передбачає відповідальність за вчинений злочин, ураховуючи характер і ступінь сусп. небезпеки вчиненого злочину, мотиви скоєного, особу винного, характер і розмір заподіяної шкоди, обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність;

– особі, яка вчинила злочин, має бути призначене справедливе покарання, необхідне і достатнє для її виправлення та запобігання нових злочинів. Покарання у вигляді позбавл. волі може

бути призначене лише за умови, що його цілі не можуть бути досягнуті ін., більш м'яким покаранням, передбаченим законом (ст. 41).

Розд. VI «Звільнення від кримінальної відповідальності» було передбачено можливість та умови звільнення від крим. відповідальності або від покарання, зокрема, внаслідок закінчення строків давності, за хворобою, на підставі акта амністії або помилування тощо (ст. 48–54).

Ст. 55–59 розд. VII «Примусові заходи медичного характеру» визначали цілі та підстави застосування примус. заходів мед. характеру, а ст. 60–71 розд. VIII «Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх» – особливості настання крим. відповідальності для осіб, які вчинили злочини у віці до 18-ти років.

Унаслідок розпаду СРСР цей нормат.-прав. акт у цілому не був введений у дію, а тому залишився істор. пам'яткою.

У розробці цього нормат.-прав. акта брали участь провідні рад., у т. ч. укр. фахівці у галузі крим. права. Основи містили сутнісні новели, що були не тільки прогресивними на той час, а й набули втілення у сучасному крим. закві, у т. ч. у закві про крим. відповідальність України.

Лит.: Ведомости Съезда народных депутатов СССР и Верховного Совета СССР, 1991, № 27.

Ю. В. Баулін.

ОСНОВИ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА СРСР І СОЮЗНИХ РЕСПУБЛІК 1958 – нормат. акт, прийнятий ВР СРСР 25.12.1958. Основи ознаменували відмову від застосування

деяких репресивних засад (принципів) у радянському крим. закві та перехід до певної гуманізації цих засад. По суті являли собою заг. орієнтири для тогочасного крим. зак-ва на «союзному рівні» та у республіках СРСР.

Основи включали 4 розд., що склалися зі статей. Розд. I «Загальні положення» передбачав визначення завдань рад. крим. зак-ва (ст. 1), його співвідношення із законом союзних республік (ст. 2), підстави крим. відповідальності (ст. 3), дію крим. законів СРСР і союзних республік щодо діянь, вчинених на тер. СРСР (ст. 4) та за її межами (ст. 5), дію крим. закону в часі (ст. 6). У розд. II «Про злочин» було закріплено визначення заг. поняття злочину (ст. 7), умисного та необереж. його вчинення (ст. 8, 9), відповідальності неповнолітніх (ст. 10), поняття неосудності (ст. 11), відповідальності за злочин, вчинений у стані сп'яніння (ст. 12), поняття необхідної оборони (ст. 13), крайньої необхідності (ст. 14), відповідальності за готування до злочину та за замах на злочин (ст. 15), поняття добровільної відмови від вчинення злочину (ст. 16), співучасті (ст. 17), приховування (ст. 18) та недонесення (ст. 19). У розд. III «Про покарання» визначались цілі покарання (ст. 20), види покарань (ст. 21), поняття та особливості призначення смертної кари як виняткової міри покарання (ст. 22), а також таких видів покарань, як позбавл. волі (ст. 23), заслання і вислання (ст. 24), випр. роботи без позбавл. волі (ст. 25), позбавл. права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю (ст. 26), штраф (ст. 27), громад. осуд (ст. 28), направлення військовослужбов-